

“Tramp marşrutu” Qərbin Orta Dəhlizdə mövqeyini gücləndirir

Ekspertlər Yaxın Şərqdə ABŞ, İsrail və İran arasında baş verən münaqişənin təsirlərinin təkcə regionla məhdudlaşmayacağını əvvəlcədən proqnozlaşdırırdılar. Mövcud gərginlik fonunda isə həmin dövlətlərin iştirak etdiyi bəzi regional layihələrin icrasında müvəqqəti gecikmələrin yaranması ehtimalı artır.

Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan bununla bağlı deyib ki, “Tramp marşrutu” (TRIPP) layihəsinin həyata keçirilməsi İranda baş verən hadisələr səbəbindən gecikə bilər. O, keçirdiyi son brifinqdə bildirib ki, hazırda TRIPP ABŞ administrasiyasının prioritetləri sırasında deyil.

Qeyd edək ki, “Tramp marşrutu”nın idarə olunması üçün yaradılacaq TRIPP Development şirkətində səhmlərin ilkin bölüşdürülməsi ABŞ-in xeyrinə nəzərdə tutulub. 49 illik ilkin müddətdə səhmlərin 74 faizi ABŞ-a, 26 faizi Ermənistanla məxsus olacaq. Layihə müddəti bitdikdən sonra müqavilənin 50 il müddətinə uzadılması ehtimalı mövcuddur. Bu halda Ermənistanın payı 49 faizə çatacaq, lakin idarəetmədə nəzarət paketi (51 faizi) yenə də ABŞ tərəfdə qalacaq. Beləliklə, strateji qərarvermə və layihənin əsas idarəetməsi amerikalı tərəfdaşların əlində saxlanılır, Ermənistan isə artan payı ilə layihədən gələn gəlir və iqtisadi iştirakını genişləndirir.

TRIPP dəhlizinin həyata keçirilməsində ən maraqlı tərəflərdən biri Azərbaycanıdır. Bu dəhliz Azərbaycanın əsas hissəsini Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə davamlı nəqliyyat infrastrukturunu, enerji və optik kabel xətləri, elektrik şəbəkəsi və potensial olaraq boru kəmərləri vasitəsilə birləş-

dirməyə imkan verəcək. Eyni zamanda, TRIPP Orta Dəhlizin yeni istiqaməti kimi çıxış edəcək ki, bu da Orta Dəhlizin artan tranzit potensialını əhəmiyyətli dərəcədə gücləndirəcək.

Hazırda Ağ Ev üçün öncəlik İranla aparılan müharibə olsa da, ABŞ üçün TRIPP dəhlizi strateji baxımdan böyük önəm daşıyır. Müharibə və regiondakı gərginlik TRIPP-in həyata keçirilməsini müəyyən qədər arxa plana ata bilər, lakin bu, layihənin tamamilə ləğv olunması demək deyil. Əksinə, ABŞ və digər Qərb ölkələri layihənin icrasına böyük maraq göstərir və onu dəstəkləyir, çünki bu dəhliz onların Rusiya və İranla sərhəd olan marşrutlardan yan keçməsinə, riskləri minimuma endirməsinə imkan verəcək. Qısa desək, bu layihə Qərbin Orta Dəhlizdəki mövqeyini gücləndirir.

Beynəlxalq agentliklər hazırladıqları məqalələrdə global iqtisadi sabitliyin getdikcə daha çox Orta Dəhliz və TRIPP kimi alternativ marşrutların sürətli inkişafından asılı olacağını qeyd edir. Geosiyasi kəşfiyyat və risklərin qiymətləndirilməsi üzrə ixtisaslaşmış konsaltinq və media agentliyi “Special Eurasia” tərəfindən dərc olunan “Avrasiya üzrə Dəniz Geosiyasi Riskləri 2026” adlı məqalədə bu marşrutların önə-

minə diqqət çəkilib.

Yazıda qeyd olunur ki, Avrasiya məkanında dəniz geosiyasi riskləri 2026-cı ildə də yüksək səviyyədə qalacaq və regionda ticarət marşrutları uğrunda rəqabət daha da kəskinləşəcək: “Eyni zamanda, Orta Dəhliz və TRIPP marşrutunun formalaşması regionda yeni geosiyasi balans yaradır. 2026-cı ilə qədər Xəzər dənizi regionunda mühüm geosiyasi dönüş baş verib və sovet dövründən qalan ənənəvi iqtisadi asılılıqların zəifləməsi nəticəsində qitələrarası ticarət marşrutları uğrunda çoxqütblü rəqabət formalaşılıb”.

Analitiklər bildirirlər ki, bu proses-

də Azərbaycan logistika mərkəzi kimi mövqeyini daha da möhkəmləndirib. “Azərbaycan integrasiya olunmuş istehsal və tranzit infrastrukturunu hesabına regionda mühüm logistika qovşağına çevrilib və Cənubi Qafqaz Avropa ilə Mərkəzi Asiyayı birləşdirən əsas nəqliyyat arteriyasına çevrilir”, – məlumatda vurğulanıb.

Məqalədə xüsusilə qeyd olunur ki, Qərb ölkələri sanksiyalar səbəbindən Rusiya üzərindən keçən marşrutlara alternativ axtardığından Orta Dəhlizə maraq əhəmiyyətli dərəcədə artıb. “Sanksiyalara məruz qalan Rusiya marşrutlarından asılılığı azaltmaq istəyən Qərb kapitalının böyük

hissəsi Orta Dəhliz layihəsinə yönəlib”. Eyni zamanda bildirilir ki, regionun geosiyasi dinamikasında mühüm elementlərdən biri də ABŞ-ın təşəbbüsü ilə formalaşdırılan Beynəlxalq Sülh və Rifah naminə Tramp Marşrutudur (TRIPP).

Yeri gəlmişkən, TRIPP layihəsi yalnız Cənubi Qafqazın deyil, həm də Mərkəzi Asiyanın iqtisadi inkişafında həlledici rol oynayır. ABŞ üçün də Mərkəzi Asiya strateji baxımdan yüksək əhəmiyyət daşıyır. Bu region həm enerji və təbii resurslar baxımından zəngindir, həm də geosiyasi cəhətdən Çin, Rusiya və İranla sərhəd olduğu üçün də Qərbin maraqları üçün kritikdir. ABŞ burada öz iqtisadi və geosiyasi təsirini gücləndirməyə çalışır. Bunun üçün marşrutlarını diversifikasiyası olduqca vacibdir.

2026-cı ilin fevralında Vaşinqtonda keçirilən “Sülh Şurası” (Board of Peace) sammitində Qazaxıstan və Özbəkistan layihəyə tam dəstəyini açıqlayıb. Özbəkistan üçün TRIPP xüsusilə böyük strateji əhəmiyyət daşıyır, çünki ölkənin heç bir dənizə çıxışı yoxdur. Ona görə də bu dəhliz vasitəsilə dünya bazarına birbaşa çıxış əldə edə biləcək. Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev marşrutdan istifadə etməklə ölkənin ixrac potensialını 40 milyard dollara çatdırmağı hədəfləyir. Bu, ölkənin iqtisadi inkişafı və regional ticarət imkanlarının genişlənməsi baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Musa BAĞIRLI
XQ